

naturigita Izaro ŝajnas esti tiom alloga por la akvocinklo, ke ĝia ĉeesto intertempe jam kreskis al ĉirkaŭ 20 kovparoj. Kiu volas observi ilin, tiu bone esploru la pontojn. Ĉar la ora cinklo amas super ĉio la pontojn. De la pontaj pilieroj ili saltas en la akvon por serĉi la tie vivantajn insektojn, kaj ili ŝatas kovi en la pontoniĉoj.

Pro tio la Landa Ligo por Birdoprotektado opinias tute probable, ke la akvocinklo jam je la fondiĝo de la urbo – do antaŭ 851 jaroj – loĝis en la ponto de la reĝo “Henriko la Leono“. Tiel vidite, la ora cinklo estas “la unua munĥena urbobirdo“...

Ĉiuokaze tiu ĉi birda ulo estas iu speciala. Ĝi estas, malgraŭ sia nomo, ne akvobirdo sed kantobirdo, kiu evoluigis unikan strategion por subakva ĉasado. La akvocinklo uzas siajn flugilojn kiel remilojn aŭ direktilojn kaj lasas sin kunpreni per la riverfluo, ĝis super la insektoriĉan akvogrundon. La merĝo en kvietaj lagoj do estus por ĝi multe pli fortostreĉa ol en torente fluanta montorivero.

Plue, la birdo restas fidela al iam elektita ĉasregiono – kun la malavantaĝo ĉiam havi la saman najbaron. Kaj tiun ĉi ĝi tute ne ŝatas – je la ĝojo de bird-esploristoj, ĉar tiuj uzas la eternkverelajn najbarajn konfliktojn por detale esplori kaj difini la ekzaktan grandon de la birda ĉasad-tereno. (Süddeutsche Zeitung n-ro 160, 2009-07-24, p.N1)

Evoluo nedarvina

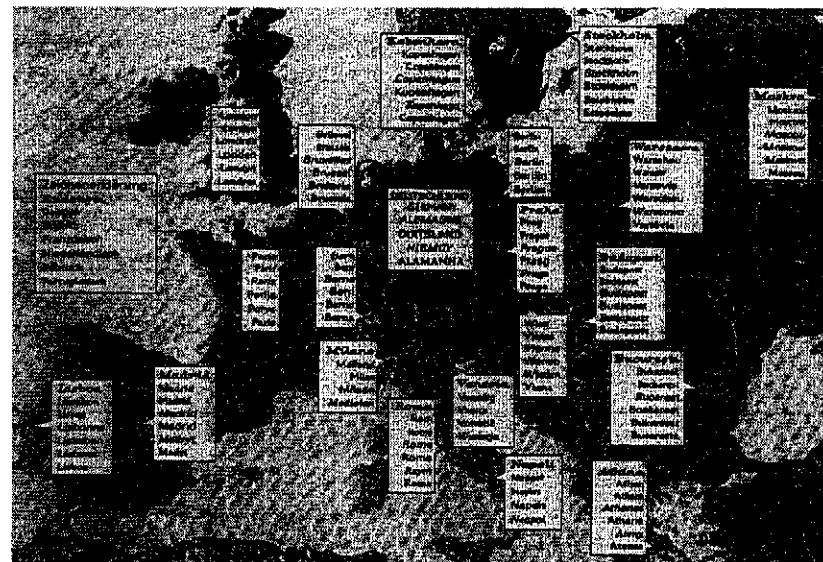
La aztekoj kaj majaoj pensis, ke la suno, sub kiu ni vivas, jam estas la kvina. La antaŭaj kvar sunoj – kaj kun ili la homoj, kiuj vivis sub ili – jam antaŭ longa tempo pereis.

La unua suno lumis sur homoj, kiujn formanĝis ocelotoj.

La dua suno estis “suno de la aero“; kiam ĝi subiris, la homoj transformiĝis al simioj.

Sub la tria suno, la “suno de la fajro“, ĉiuj vivantaj estaĵoj mortis, escepte la birdoj, kiuj povis forflugi. Kiel kvara suno, la “suno de la akvo“, naskis la fiŝojn dum ĉiuj aliaj vivestaĵoj dronis en grandega torento. Nun brilas la kvina suno kaj ĉiujn partojn de la kreado junte kuniĝas. Sed tute klarsence estis kaj por la aztekoj kaj por la majaoj: la kreado ankoraŭ ne finiĝis – ankaŭ tiu ĉi suno iam estonte subiros.

(2009-12-15)

Kial ne, unufoje kaj por ĉiam, “Venecio“?

La usonanoj veturas al *Venice*, la francoj al *Venise*. La germanoj al *Venedig*, la poloj al *Wenecja*, la nederlandanoj al *Venetië* – la landanoj loĝas en *Venezia*. Kaj tamen ĉiuj parolas pri la sama urbo. Diferencaj lingvoj kaŭzas diferencajn geografiajn nomojn kaj diferencajn skrib- kaj elparolmanierojn de lokoj. Tiun ĉi babilonan nomdiversecon iom post iom majstri jam delonge estas la celo de multaj esperantistoj. Tamen, en Esperantujo oni pririd(et)-as tiujn personojn, kaj tiu, kiu (denove?) levas la demandon pri “propraj nomoj“ en interesperantistan diskuton, estas moke pri-fajfata – kaj Eŭropo por eterne aspektos kiel la ĉi-supra mapo. Kun malmulte da espero por iom pli drasta ŝanĝiĝo al nepre necesa solvo de malplaĉa kaj malinternacilingva afero.

Ankaŭ landaj instancoj okupiĝas pri tiu ĉi temo. Ili ne celas internacilingvan nom-konformigon kiel la esperantistoj, sed serĉas solvon nur por la propra nacia lingvo mem. Kiel ekz. dum okazaj konferencoj de Unuiĝintaj Nacioj pri normigado de geografiaj nomoj. Tieaj temoj estas interalie la uzo de endonimoj (= la nomo de loko en la tie parolata lingvo, ekz. itallingve “*Venezia*“) kaj la

eksonimoj (= la nomo en fremda lingvo, ekz. angle *Venice* aŭ germane *Venedig*). Diskutataj estas ankaŭ la ŝanĝiĝo de nomoj, la lok-nomado en plurlingvaj regionoj, la nom-elparolo kaj la diversaj sistemoj de transigo de nomo el nelatinaj skriboj (ĉina, araba, rusa k.t.p.) en la latinan skribmanieron.

En Germanujo la nomskribado sekvas la rekomendojn de Konstanta Komisiono pri Geografiaj Nomoj (StAGN), komisiono el kartografoj, geografoj kaj lingvistoj. Internacie ekzistas la tendenco, en mapoj kaj atlasoj limigi la nombron da eksonimoj laŭ monda normigo. Tamen la eksonimoj, kiuj ja estas partoj de la lingva kulturheredaĵo, ne formortas. Ĉiama problemo restas la senriproĉa reproduktado de endonimoj el nelatinaj skriboj. Oni povas la nomon "transliterigi", t.e. transigi signon post signo en la latinan skribon, (ekz. la bulgaran vilaĝon *Dobrič*), aŭ ĝin "transskribi", t.e. oni konsideras la elparolon de la nacia lingvo (sekve, en la germana, *Dobritsch*). Tio plifaciligas al la leganto la ĝustan elparolon de la nomo, tamen tre malfaciligas ties remeton en la originalan lingvon.

Do, okupiĝo pri propraj nomoj en Esperantujo ne estas ridinda, sed ankoraŭ nesolvita problemo, kiu fakte bezonas atenton kaj Esperantan normigon, ne nacilingvan. (*National Geographic*, 9/2002, p. 12)

La prauloj de la moderna lingvistiko

Kion esploris ili? La hindaj pastroj de la antaŭkristana jarmilo sciis, ke ilia lingvo laŭ elparolo kaj gramatiko malsamas de la plej aĝaj religiaj prateksto, la *Veda*. Sed ŝanĝiĝo signifis por ili profanadoj. Pro tio ili evoluigis "sciencobranĉojn", interalie por lingvosono (fonetiko), deveno kaj baza signifo de la vortoj (etimologio), parol-ritmo (metodiko) kaj lingvokonstruo (gramatiko).

La hindaj eruditoj do sisteme esploris la rekonilojn kaj la karakterizaĵojn de la antikva pralingvo kaj povis pretigi validan tekston. La plej frua atesto de tiu enorma scienca povumo estas la "*Ashtadhyayi*" – konsistanta el 5 libroj – de la gramatikisto *Panini*, kiu vivis en la 6-a/5-a jarcenton. Tie estas interalie enkondukita la nocio de "voĉeco" kaj priskribita tiel tiklaj aferoj kiel la reciproka influo de najbaraj sonoj dum interliga parolado.

La moderna lingvistiko evidente "manĝetis" belajn pecetojn de la hindaj saĝuloj.

(2009-09-14)

Mielo kiel mortiganto de baciloj

Novzelanda mielo pli fidine efikas kontraŭ bakterioj ol antibiotikoj. Aŭstraliaj sciencistoj malkovris, ke eĉ la en malsanulejaj timataj multrezistaj "superbaciloj" pereas, kiam ili kontaktiĝas kun mielo el la floroj de la novzelanda *Manuka*-teoarbo. Laŭ la esplorista teamo de la mikrobiologo *Dee Carter* ĉe la Universitato de Sidnejo / Aŭstralio neniu bakterio povis evoluigi rezistecon kontraŭ la *Manuka*-mielo.

En la medicinklinika ĉiutagaĵo la ĝenerale uzataj antibiotikoj montriĝas pli kaj pli senefikaj, ĉar la mikroboj evoluigas en plej mallonga tempodaŭro certajn kontraŭrimedajn defendomeĥanismojn. En la *Manuka*-mielo, aliaflanke, iu sukermalkomponaĵo (laŭnome *Methylglyoxal*) forte kaŭzas streson al la bakterioj antaŭ ol ili povas evoluigi rezistecojn.

La preciza efikokomplekso ankoraŭ ne estas deĉifrita, sed la ekonoj plialtigas la aplikadon de medicina mielo kiel alternativon al antibiotikoj. Sub la merkata nomo "*Medihoney*" ĝin ofertas la novzelanda naturkuraca entrepreno "*Comovita*" kaj jam uzas ĝin la infan-kliniko de la universitato en *Bonn*, Germanujo. *Comovita* nun volas plivastigi sian produktaĵ-paletron per elmiela vundoĝelo kaj vundoplastro.

(*Wirtschaftswoche* 28/2009, p. 70)

Pesticidoj el manĝ-oleo

La brita plantprotektista specialistejo "*Plant Impact*" evoluigis pesticidon surbaze de vegetaĵa oleo uzata en la kuirejo: laŭ la promesoj de la entrepreno tiu nova plantprotektistaĵo "*Bugoil*" efikas kontraŭ akaroj, afidoj (folilaŭsoj), franĝo-flugiluloj kaj aliaj damaĝinsektoj almenaŭ samgrade kiel ĥemiaj rimedoj. La diferenco: ĝi ne postlasas venenajn postrestaĵojn en la nutraĵo kaj ne baziĝas sur la gentefinologio.

Laŭ komunikoj de *Plant Project* la akceptotesto kaj vendopermeso de *Bugoil* en Britio okazos post mallonga tempodaŭro kaj la produktaĵo baldaŭ estos libere je komerca dispono. Antaŭ kelkaj tagoj la japana plantprotekt-konzerno "*Arysta*" akiris la ekskluzivan koncesion por la mondvasta protektado kaj merkataĵo de *Bugoil*. La du firmaoj *Plant Impact* kaj *Arysta* nun kune laboras por la allaso de *Bugoil* en Eŭropa Unio, Usono kaj en pliaj 125 landoj de la mondo. "Tiu ĉi interkonsento certe revolucios la ag-